

VERS ÉS ZENE

Koncsol László: *Kísérletek és elemzések*, Madách Könyvkiadó, Pozsony, 1978

A kötet négy fejezetbe gyűjti Koncsol László írásait. Ezek közül az első portrévázlatokat, a második és harmadik verselemzéseket, a befejező rész pedig a csehszlovákiai magyar irodalom jelenére összpontosító kritikákat tartalmaz. Szerzőnk figyelme többnyire olyan kiemelkedő alkotóegyéniségekre irányul, akikről napjainkban az újatmondás igényével szólni igencsak összetett feladat. A kötetnyitó portrék a már ismert irodalomtörténeti tények mellett olyan egy mondatba sűrítendő „felfedezésekre” épülnek, amelyek nem vállalkoznak, mert nem is vállalkozhatnak arra, hogy jelentőségüknél fogva alapjaikban rengessék meg, esetleg lényeges mértékben módosítsák, vagy netalán teljesen átértelmezzék a szóban forgó írókról alkotott eddigi képünket. Csupán továbbgondolásra érdemes ötleteket meríthetünk belőlük. (Pl. a Beethoven és Petőfi műveinek eszmei és szerkezeti rokonságát vizsgáló írás.) Az első portréban olvasható megállapítás, miszerint „magyarul először Vörösmarty költészetében jelenik meg apokaliptikus formában a nemzet és emberiség jövője” helytálló, mivel az Előszót már Waldapfel is Vörösmarty „apokaliptikus képzetének egyik legcsodálatosabb alkotása”-ként elemezte (1948-ban!) sem felfedezés. A második portré hűen rögzíti Koncsol Petőfi-élményét, de ezzel még nem emeli azt közérdekvé. A vázlataira jellemző esszéírói lazaság, az itt érvényesülő képes beszéd semmi jelét sem mutatja a későbbi fogalmi nyelvű elemzésekben megnyilvánuló nagy felkészültségnek. Nem álmodja újra sem az egyik, sem a másik írói képet, a régi tényeket kísérli meg újszerű összefüggésekben helyezni, újrafogalmazást, ismételt tudatosítást művel; nem felfedez tehát, hanem felidéz ezt is emóciói színező erejének igénybevételével. Szubjektív irodalmi élményei, tagadhatatlanul izgalmas benyomásai a portrékban irodalmi tényként szerepelnek. A konkrét mű gemzisére, a biográfiai adatokra, a műben testet öltő szubjektív emberre, az írói alkat és személyiség jegyeire további elemző írásaiban, nyugtalankodva ugyan, de már sokkal kevesebb figyelmet fordít. (Az Egy érthetetlen vers értelméről című munkájában pl. a következőket írja: „Nem tudjuk, mi volt Ladislav Novák közvetlen élménye, nem ismerjük világnézetét de nem baj, a mű a fontos.”) Beleérzéseit azonban Koncsol a versek zeneiségére irányuló egyhe prekoncepció formájában megtartja.

Míg a portrék nagyobbára ösztönös megérzéseit, élményszerű felismeréseit fogalmazzák meg, s érzelmi magatartásáról vallanak, addig az elemzések a művek objektív leírására szorítkoznak, és a csehszlovákiai

magyar provinciális és dilettáns megnyilvánulásokról szóló éles hangú kritikáiban s az örvendetes jelenségeket (Duba Gyula és Varga Imre köteteit) üdvözlő, értő írásaiban is igyekszik távol tartani magát az impresszionista ítéletmondástól, noha Zalabai Zsigmondnak *A vers túloldala*n című könyvéről írt kritikájában kifejti, hogy a tényekre épített értékelés mellett megkülönböztetett szerep jut annak a tényektől való eltávolodásnak, amely aktív hozzáállást követelve meg a befogadó köztötségeit feloldja, feltétel nélküli asszociációs szabadságot biztosít neki. Ez az a Koncsol által oly figyelemreméltóan számon tartott értelmezői-értékelői szabadság, amellyel könyvében maga sem él mindig kellő mértékben.

Tanulmányírói módszerének éppen az az egyik fontos jellemzője, hogy elemzés közben a vizsgált mű szigorú keretei között maradvá csak a zenei összefüggésekre tekint ki (még hozzá csak az európai műzene műfajaira, figyelmen kívül hagyva eközben Csetri Lajos figyelmeztetését: A vén cigány cigány-motívuma arra kötelez, hogy a vers zenei szerkezetének kimutatásakor ne csak a műzenei formákat vizsgáljuk, a verbunk-elemekre építő Liszt-rapszodiákon kívül gondoljunk a cigányok által játszott verbunkosra és az általa befolyásolt népies műdal formájára is. A vén cigány zenei szerkezetére találóan alkalmazható rapszodikus jelző ellenére Koncsol meglepő módon a költeményt Beethoven IX. szimfóniájához érzi legközelebb állónak. Tehát, mint láttuk, Koncsol, asszociatív készsége a zenei vonatkozások felé igazán nyitottnak mondható.

A Magyar jelenések című fejezetben olvasható (Vörösmarty: Előszó, Babits: Fortissimo, Pilinszky: Apokrif című versét elemző) írások a kötet legjobb darabjai, Koncsol jó értelemben vett műközpontú gondolkodásának, korszerű elemzési megoldásainak, az egzaktág bővületében fogant, statisztikai és grafikai eljárásának termékei. Koncsol itt mély elméleti megalapozottsággal és ebből következően csodálatos biztonsággal dolgozik. Esztétikai érdeklődése — mint már sejteni engedték — mindig a forma és a zenei szerkezet esztétikáját helyezi előtérbe, úgy biztosítva ezt a dominanciát, hogy az elemzett mű integritása az újszerű hangsúlyok ellenére sem szenvedhet csorbát. Az írások láncolatát az említett egységesítő elemző hozzáállás, a műalkotások zenei formanyelvének a megszokottól sokkal fokozottabb érdeklődéssel történő vizsgálata fogja egybe. Koncsol a vers zeneiségét kívánja elsőként és mindenáron tetten érni és csak ezután, az eredményektől függően, a verset mint egészet. Elemző hozzáállása ezért érdemel különös figyelmet, mert nem csupán a nyelv meglévő zenei lehetőségeit nagymértékben kihasználó romantikus költőknél próbálkozik, hanem vizsgálódásait kiterjeszti Babitsra, Tózsér-Árpádra és Pilinszkyre is. Koncsol jellemzett hozzáállásából következően elemzéseiben az irodalomesztétikai, poétikai fogalmak helyett zene-tudományi terminusokkal manipulál a következő megfontolásokból:

„... teljes joggal használjuk a zenei kifejezést (ti. a tételt), mert a helyébe kívánczó segédszavak — rész, egység kontúrtaalanok ahhoz, hogy pontosan fedjék a jelölendő képzeletet.” Kérdésünk, miért nem vállalja Koncsol egy érdeklődéseinek megfelelő terminológia megteremtésének izgalmas kalandját.

FARAGÓ Kornélia

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

MEGNYÍLNAK A KÖNYVKIADÓK

Boticelli, Bosch, Giotto, Rembrandt, Raffaello, Veronese stb. mintegy tíz-tizenöt évvel ezelőtt kiadott, jobbára olasz eredetű kiadványok alapján szerkesztett, inkább gyönyörködtetésre, mintsem komoly tanulmányozásra szolgáló színes mappái, valamint a túlnyomórészt századunk klasszikájával, lezárt művészeti folyamataival, kipróbált értékeivel foglalkozó könyvek mellett ma már egyre több olyan kiadvánnyal lepnak meg bennünket a hazai kiadók, amelyek közvetlenül napjaink művészetét tematizálják. Ez a könyvkiadásunkban tapasztalható, rugalmasabb kiadói politikára való kezdeményezés valahol a hetvenes évek elején, McLuhan és Eco kapitális műveinek kiadásával vette kezdetét, jelezve, hogy a nagy kiadók is — mint amilyen a Prosveta és a Nolit — egyre inkább annak az időszzerű világfolyamatnak a nyomában kívánnak lenni, melynek globális hangulatát és szellemi légkörét kiemelkedőbb foyóirataink szinte azonnal, késedelem nélkül érzékeltették, aktívan részt véve az időszzerű problémákról folytatott párbeszédben.

A könyvkiadás merevebb természetére való tekintettel igaz meglepéssel tölthet el bennünket minden olyan aktuális művészeti jelenség bemutatása, amelynek pályája még nincs teljesen lezárva, vagy még nem alakult ki róla egységes kritikai álláspont, de akkor is, ha olyan szerzővel van dolgunk, akinek álláspontjai józan és szükségszerű polémiára készítenek.

Egy ilyen kézirat Edward Lucie-Smith *Umjetnost danas* című nagyméretű munkája, amely a zágrábi Mladostnál jelent meg 1978-ban¹. A neves művészettörténész a modern művészet kezdetét századunk elejére helyezi, a fauvizmussal és az expresszionizmussal vezeti be, s a huszadik század művészetének fejlődését egészen a tegnapokig, az olyan időszzerű irányzatokig követi végig, mint a body art, earth art vagy a

¹ Eredetiben: Edward Lucie-Smith: *Arte oggi dall' espressionismo astratto all' iperrealismo*, Mondadori-Kodansha, 1976